HODNOTENIE REGIONÁLNYCH DISPARÍT POMOCOU VYBRANÝCH METÓD REGIONÁLNEJ EKONOMICKEJ ANALÝZY

Viera Papcunová

Abstract

Questions about regional disparities has recently become of interest not only politicians but also the general public. This is primarily related to the economic crisis, which has contributed to a greater deepening of regional disparities not only at the level of Slovakia, but also throughout the EU area. For analysis of regional disparities are used different types of regional economic analyzes. However, many of these analyzes can not be practically applied, because there is a time lag of reporting of some statistical indicators (eg. GDP is reported with a delay of several years) and also because not all indicators are statistically monitored at all levels of NUTS.

The paper is based on the use of indirect methods for measuring the development level of regions highlight the regional differences between the selected regions in Slovakia.

Keywords: regional disparities, regional economic analysis, indirect methods of measuring the level of development of regions, scoring method

Úvod

Vo všeobecnosti regionálne disparity sú na území Slovenska výsledkom spolupôsobenia viacerých skupín podmienok a faktorov, ktoré vyplývajú jednak zo systémových (absencia vnútroregionálneho trhového prostredia a nedostatočná previazanosť ekonomických subjektov v regióne, nedostatočné a neracionálne využívanie intraregionálnych zdrojov územia, centralisticko-administratívna regulácia regionálnych rozvojových procesov bez rozvinutia demokratických inštitúcií riadenia na lokálnej a regionálnej úrovni, preferencia odvetvových kritérií a absencia predpokladov na horizontálnu koordináciu a i., MŽP SR 2002) a vecných (nevýhodná sektorálna štruktúra s vysokým podielom zamestnanosti obyvateľstva v primárnych a sekundárnych aktivitách a nízkym podielom v terciálnom sektore, vysoká energetická a materiálová náročnosť výroby, diferencovaná kvalita ľudského potenciálu, monoštruktúrna ekonomická základňa regiónov, nízka úroveň dostupnosti regiónov v dôsledku poddimenzovanej infraštruktúrnej vybavenosti regiónov s nepriaznivým vplyvom na vnútroštátnu, transhraničnú i medzinárodnú spoluprácu, nízka inovačná kapacita regiónov, nedostatočné zohľadňovanie environmentálnych kritérií a i., MŽP SR 2002) podmienok (Rajčáková, Švecová, 2002).

Pod regionálnymi disparitami rozumieme rozdiely v stupni sociálno-ekonomického rozvoja regiónov, ktoré sú dôsledkom jeho nerovnomernosti. Pri analýze regionálnych disparít je potrebné vyriešiť niekoľko metodologických problémov. Ide o výber vhodných observačných územných jednotiek, výber vhodných ukazovateľov a výber vhodných štatistických nástrojov a mier, umožňujúcich časopriestorové komparácie (Matlovič, Matlovičová, 2005).

Regionálna ekonomická analýza podľa Gecikovej s Papcunovou (2010) skúma zmeny, ktoré nastali v regionálnej, prípadne miestnej ekonomike. Regionálna ekonomická analýza sa zameriava na hodnotenie určitých typov správania podnikateľských subjektov, resp. pracovnej sily, ich motiváciu a rozhodnutia v určitom relatívne ohraničenom územnom celku (regióne), pričom sa berú do úvahy aj exogénne premenné, t.j. také ktoré vystupujú ako dané (nemenné).

Kvantitatívna analýza regionálnych disparít či konvergencie z hľadiska ekonomického rastu je podľa Radvanského a i. (2010) považovaná za jeden z kľúčových prínosov najmä neoklasickej teórie ekonomického rastu, zaoberajúcej sa meraním rastu reálneho HDP na obyvateľa v čase a priestore. Pravda, samotný HDP na obyvateľa je kontroverznou premennou kvôli viacerým jeho nedostatkom; napríklad tým, že do HDP sa buď nerátajú viaceré pozitívne ekonomické aktivity, alebo naopak, do HDP sa zatrávajú aktivity, ktoré sú škodlivé z dlhodobého hľadiska. Napriek určitým nedostatkom, sa HDP na obyvateľa stále reprezentuje určitú mieru životnej úrovne v jednotlivých krajinách či regiónoch v rámci krajín. Konvergenciu však možno merať aj z hľadiska nominálnych ukazovateľov, akými sú inflácia, úrokové sadzby, deficit verejných financií či zadlženosť danej krajiny (ako pomer k jej zdrojom a pod.).

Počiatkové analýzy rozvoja regiónu vychádzajú jednak z detailného popisu nemenných podmienok – najmä geografických a klimatických, ktoré sú pre dané územie charakteristické, jednak z tradícií a postojov obyvateľstva regiónu a tiež z popisu doterajšieho vývoja a prognóz budúceho vývoja relevantných ukazovateľov. Vo všetkých týchto fázach analýz majú nezastupiteľné miesto štatistické metódy, ktoré na základe kvantifikácie vývojových tendencií či významu jednotlivých faktorov poskytujú podklady pre rozhodovanie o ďalšom smerovaní rozvoja regiónu (Svatošová, Boháčková, 2012).

Príčiny regionálnych rozdielov sú rôzne, heterogénne, vždy špecifické pre konkrétne územie, región, štát, pričom ich identifikácia a následná eliminácia sú obtiažne. Z tohto dôvodu je logické, že neexistuje ideálny a univerzálny recept (liek) pre redukciu, či zmiernenie regionálnych rozdielov, kdekoľvek na svete. Zásadné je určiť, ktoré faktory spôsobujú zaostávanie územia, regiónu, aby ich bolo možné odstrániť a podporiť udržateľný socioekonomický rast a rozvoj v území (Kožiak a i., 2012).

Metódy a materiál

Socio – ekonomický rozvoj regiónov je možné merať aj na základe rôznych metód. Cieľom príspevku je zhodnotiť socio – ekonomický rozvoj vybraných regiónov pomocou nepriamych metód. Pre komparáciu sme si zvolili Bratislavský kraj ako predstaviteľa najrozvinutejšieho regiónu nielen v podmienkach SR, ale aj z pohľadu EÚ (dosahuje 75% priemeru EÚ), Žilinský kraj a Prešovský kraj.

Pre komparáciu socio – ekonomickej úrovne týchto regiónov sme použili bodovaciú metódu a metódu skálogramovej analýzy. Obidve metódy patria do skupiny nepriamych metód, ktoré hodnotia úroveň pomocou sústavy ukazovateľov, odrážajúcich rôzne stránky ekonomickej úrovne regiónu. Namiesto jedného, syntetického ukazovateľa použijeme viac dielčích, z ktorých jedny odrážajú viac, iné menej ekonomickú úroveň skúmaného regiónu. Táto skupina metód má tú prednosť, že umožňuje porovnávať heterogénne veličiny do jedného súhrnného pohľadu. Počet zvolených charakteristík a ich štruktúra závisí od mnohých skutočností: hĺbky výskumu, skúseností výskumných tímov, dostupnosti a spracovateľnosti získaných podkladov.

Jednou z nepriamych metód je bodovacia metóda, pri ktorej sa postupuje nasledovne: zvolíme si porovnávané priestorové jednotky (napr. okresy) a vytypujeme určitý komplex ukazovateľov, ktoré môžu charakterizovať úroveň ich rozvoja. Môžu to byť napr. peňažné dôchodky na 1 obyvateľa, priemerné mzdy pracovníkov v jednotlivých sektoroch, podiel pracovníkov v priemysle, podiel pracovníkov v nevýrobnej sfére, miera pracovnej aktivity obyvateľov, veľkosť obchodného obratu na 1 obyvateľa, vybavenosť pracovníkov základnými výrobnými prostriedkami a iné. Základ pre porovnanie tvorí jeden región, ktorý v podstatnej časti ukazovateľov dosahuje najvyššie hodnoty. Potom sa však môže stať, že región v určitom ukazovateli (v tom, kde základňový región nedosahuje najvyššie hodnoty) môže dosiahnuť viac ako 100 bodov. Zhodnotením úrovne ukazovateľov v jednotlivých regiónoch a sčítaním bodov ich hodnotenia dostaneme celkové bodové ohodnotenie, na základe ktorého možno potom zoradiť regióny, buď len do jednoduchého poradia podľa celkovej bodovej hodnoty, alebo zoradiť regióny do určitých kategórií podľa zvolených intervalov súhrnného bodového hodnotenia (Belajová, Fáziková, 2005) .

Postup aplikácie bodovacej metódy sa začína tým, že regiónu, ktorý v danom ukazovateli dosiahol najlepšie hodnoty, sa prideli 100 bodov. Ostatným regiónom sa potom budú priradovať body podľa nasledujúcich kritérií (Alina, 2010):

Pozitívny rast hodnoty ukazovateľa:

$$b_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{i, \max}} * 100$$

Negatívny pokles hodnoty ukazovateľa:

$$b_{ij} = \frac{x_{i, \min}}{x_i} * 100$$

– kde x_{ij} je hodnota j-tého faktora v i-tom regióne,

$x_{i, \max}$ – najvyššia hodnota j-tého faktora (ohodnotená 100 bodmi), v prípade ukazovateľa s charakterom +1,

$x_{i, \min}$ – najnižšia hodnota j-tého ukazovateľa (ohodnotená 100 bodmi), v prípade ukazovateľa s charakterom -1,

b_{ij} – bodové ohodnotenie i-tého regiónu pre j-tý faktor.

Metóda skálogramovej analýzy je založená, rovnako ako predchádzajúca metóda na predpoklade, že ekonomickú úroveň možno merať aj nepriamo. Ak U je ekonomická úroveň regiónu, pokúsime sa ju merať dielčimi charakteristikami $x_1, x_2, \dots, x_n$. Pre každú charakteristiku zvolíme určitú váhu $c_1, c_2, \dots, c_n$, potom:

$$c_1 x_1 + c_2 x_2 + c_3 x_3 + \dots c_n x_n = Z.$$

Pri voľbe charakteristík a ich váh usilujeme o to, aby Z maximálne korelovalo s U . Pri aplikácii metódy je nutné správne zvoliť súbor ukazovateľov a rovnako systém ich hodnotenia. Hodnotenie úrovne ukazovateľov v regiónoch sa uskutočňuje podľa Tvrdoňa a i. (1995) pomocou skórovacieho systému, ktorý má dve základné podoby:

- dichotomickú – ak hodnota ukazovateľa v regióne dosiahne hraničnú (priemernú alebo inak určenú) hodnotu, získava skóre 1, ak nie skóre 0.
- nedichotomickú – ak pre každý ukazovateľ sa volí nie jedna, ale niekoľko úrovní hraničných hodnôt, čo umožňuje presnejšiu diferenciáciu regiónov podľa dosiahnutej úrovne.

Pri nedichotomickom skórovaní môžeme hodnotenie urobiť ešte zložitejšie, ak budeme predpokladať, že nie všetky ukazovatele rovnakou mierou ovplyvňujú

sledovanú súhrnnú veličinu U. Všetky ukazovatele môžeme rozdeliť do skupín, napr. podľa nasledujúcich znakov:

- ekonomický potenciál,
- úroveň transformácie ekonomického potenciálu,
- výsledky produkčného procesu,
- úroveň spotreby.

Prvej skupine ukazovateľov dáme najvyššie bodové hodnotenie, napr. 4, druhej 3, tretej 2, štvrtej 1 bod. Napriek jednoduchosti tejto metódy a jej pomerne časté použitie v praxi, možno uviesť i niektoré riziká pri jej aplikácii vyplývajúce z:

- voľby ukazovateľov,
- určení hraničných hodnôt,
- voľby skórovacieho systému.

Výsledky

Komparácia rozvojovej úrovne pomocou bodovacej metódy

Pre potreby hodnotenia sme si vybrali nasledovné ukazovatele, ktoré sme si rozdelili do troch základných skupín:

- **skupina „demografických ukazovateľov**
prírodný prírastok/úbytok (počet)
migračné saldo (počet)
- **skupina „socio – ekonomických ukazovateľov“**
HDP/obyvateľ (mil. €)
Priemerná mesačná mzda (€)
Miera nezamestnanosti (%)
Príjmy domácností (€)
Výdavky domácností (€)
Podnikatelia – fyzické osoby (počet)
Podnikatelia – právnické osoby (počet)
- **skupina „ukazovateľov technickej a sociálnej infraštruktúry“**
dokončené byty (počet)
dĺžka ciest – cesta I. triedy, diaľnice a diaľničné privádzače, rýchlostné cesty (km)

Hodnotenie skupiny „demografických ukazovateľov“

Z výsledkov analýzy vybraných demografických ukazovateľov vyplynulo, že najviac bodov za migračné saldo, vo všetkých analyzovaných rokoch dosiahol

maximálny počet bodov Bratislavský kraj. Súvisí to predovšetkým s ponukou pracovných príležitostí a tiež následným finančným ohodnotením. Najmenej bodov v rámci hodnotenia toho ukazovateľa dosiahol Prešovský kraj, kde každoročne za tento ukazovateľ získal záporné hodnotenie. Je to spôsobené predovšetkým skutočnosťou, že ľudia z tohto kraja migrujú do iných častí Slovenska predovšetkým za prácou. Aj keď najprv volia dochádzanie za prácou, následne po zapracovaní a prehodnotení výdavkov spojených s cestovaním a bývaním volia formu trvalého odsťahovania z kraja. Iná situácia je pri hodnotení prirodzeného prírastku/úbytku obyvateľov. V rámci tohto ukazovateľa najviac bodov získal práve Prešovský kraj. Za celé sledované obdobie získal každoročne 100 bodov (graf 1). Zaujímavá je aj skutočnosť, že prirodzený prírastok v Žilinskom kraji iba v rokoch 2005 a 2006 dosiahol vyššiu hodnotu ako v kraji Bratislavskom. V minulosti práve Žilinský kraj sa vyznačoval pomerne vysokým prirodzeným prírastkom. Dôvodom, prečo od roku 2007 do roku 2010 sa každoročne zvyšuje prirodzený prírastok obyvateľov v Bratislavskom kraji, je aj skutočnosť, že do miest a obcí okolo Bratislavy sa začínajú sťahovať predovšetkým mladí ľudia, ktorí si následne zakladajú rodiny.

Graf 1: Bodové hodnotenie demografických ukazovateľov

Graph 1: Score of demographic indicators

Zdroj: databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

Hodnotenie skupiny „socio – ekonomických ukazovateľov“

V rámci tejto skupiny ukazovateľov sme si zvolili až 7 ukazovateľov na základe, ktorých sme komparovali socio – ekonomický rozvoj krajov. V grafe 2 uvádzame hodnotenie 3 ukazovateľov – HDP/obyvateľ, priemerná mesačná mzda a miera nezamestnanosti. Tvorba regionálneho hrubého domáceho produktu je naviazaná aj na ponuku pracovných miest. Čím viac ľudí v regióne pracuje, tým vyššia je aj tvorba HDP v regióne. Jednoznačne najvyššiu produkciu HDP na obyvateľa zaznamenávame v Bratislavskom kraji, čo následne aj korešponduje s výškou miery nezamestnanosti v tomto kraji. Za obdobie rokov 2005-2010 sa celková úroveň miery nezamestnanosti pohybovala v rozpätí 2,60% (v roku 2005) až po 5,4% (v roku 2010). Tomuto následne zodpovedá aj počet bodov, ktoré v rámci hodnotenia získal Bratislavský kraj za tento ukazovateľ (počet bodov sa pohyboval v intervale 70,82 – 83,57). Druhým najproduktívnejším krajom v našom hodnotení bol Žilinský kraj. Aj keď rozdiel medzi Bratislavským a Žilinským krajom v rámci tvorby HDP na obyvateľa je viac ako 2 – násobný, rozdiel medzi Prešovským a Bratislavským krajom je viac ako 3- násobný.

Z analýzy však vyplynula aj skutočnosť, že Prešovský kraj sa vzdďľľuje v rámci tvorby HDP nielen Bratislavskému kraju, ale aj kraju Žilinskému. Kým v roku 2005 Žilinský kraj vytvoril na 1 obyvateľa 5 235 mil. € HDP a Prešovský 4 295 mil. € HDP, už v roku 2009 tento rozdiel dosiahol viac ako 3 518 mil. € (v roku 2009 Žilinský kraj dosiahol 10 794 mil. € HDP/obyvateľ, Prešovský kraj dosiahol iba 7 276 mil. € HDP na 1 obyvateľa).

S tvorbou HDP ako aj mierou nezamestnanosti úzko súvisí aj priemerná mesačná mzda. Opätovne každoročne najvyšší počet bodov za tento ukazovateľ získal Bratislavský kraj. Priemerná mesačná mzda sa v uvedenom období pohybovala v rozpätí 770,50 – 991 €. Priemerná mesačná mzda bola v tomto období v Bratislavskom kraji vyššia ako bol priemer SR (napr. v roku 2010 dosiahla priemerná mesačná mzda na úrovni SR - 769 €). Najnižšie priemerné mesačné mzdy zaznamenávame v kraji Prešovskom, kde sa v tomto období pohybovali na úrovni 437,60 € v roku 2005 po 594 € v roku 2010. Ani v Žilinskom ani Prešovskom kraji sa nepodarilo dosiahnuť aspoň úroveň priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve.

Graf 2: Bodové hodnotenie socio – ekonomických ukazovateľov (časť 1)

Graph 2: Score of socio – economic indicators (Part 1)

Zdroj: databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

* HDP/obyvateľ je iba za obdobie 2005-2009

S ekonomickou výkonnosťou regiónu úzko súvisí aj životná úroveň obyvateľov, ktorá sa následne prejavuje vo výške príjmov, ale predovšetkým vo výške výdavkov, ktoré obyvatelia vynakladajú na zabezpečenie svojich potrieb. Tradične najvyššie príjmy aj výdavky domácností zaznamenávame v Bratislavskom kraji. V období rokov 2005 – 2010 sa príjmy pohybovali na úrovni 326,30 € až 441,32 €. Výdavky dosahovali úroveň 313,69 € až 384,52 €. Ostatné analyzované kraje sa pohybovali na približne rovnakej úrovni aj v rámci príjmov aj v rámci výdavkov (Žilinský kraj mal príjmy na úrovni 241,15 € - 345,47 €, výdavky na úrovni 248,61 € až 308,49 €, v Prešovskom kraji sa príjmy pohybovali na úrovni 222,83 € - 327,03 € a výdavky na úrovni 210,22 € až 265,36 €).

Graf 3: Bodové hodnotenie socio – ekonomických ukazovateľov (časť 2)

Graph 3: Score of socio – economic indicators (Part 2)

Zdroj: databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

Graf 4: Bodové hodnotenie socio – ekonomických ukazovateľov (časť 3)

Graph 4: Score of socio – economic indicators (Part 3)

Zdroj: databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

Okrem veľkých podnikov, ktoré zamestnávajú viac ako 250 zamestnancov, sú dôležití pre rozvoj regiónu aj menší podnikatelia. Práve oni sú zväčša subdodávateľmi pre veľké podniky v regióne. Na území Bratislavského kraja sa v období rokov 2005 – 2010 pohyboval počet fyzických osôb na úrovni od 59 890 až po 63 573. Počet týchto živnostníkov každoročne narastal, zmena nastala až v roku 2010, kedy došlo k ich poklesu. Tento pokles zaznamenávame aj v Žilinskom a Prešovskom kraji. Táto situácia reflektuje na hospodársku krízu, kedy došlo k spomaleniu výroby a väčšina dovtedy prosperujúcich podnikov sa dostala do finančných ťažkostí, ktoré riešili na jednej strane prepúšťaním svojich vlastných zamestnancov a na strane druhej aj prepúšťaním pracovníkov, ktorí u nich pracovali ako živnostníci (napr. stavebné firmy a pod.).

Presne opačná situácia nastala v rámci podnikateľských subjektov – právnických osôb. Vo všetkých troch krajoch zaznamenávame každoročný nárast týchto subjektov. Pri bodovom hodnotení najviac bodov získal Bratislavský kraj (100 bodov), najmenej bodov v rozmedzí 39,89 – 32,34 získal kraj Žilinský. Napriek tomu, že v Žilinskom kraji je alokovaných niekoľko významných podnikov, z hľadiska tvorby pracovných miest a produkcie (napr. Kia Motors Slovakia, s.r.o., Kinex, a.s. Bytča, AVC, a.s. Čadca), bol v sledovanom období evidovaný nižší počet právnických osôb ako v kraji Prešovskom.

Graf 5: Bodové hodnotenie ukazovateľov technickej a sociálnej infraštruktúry

Graph 5: Scoring indicators of technical and social infrastructure

Zdroj: Databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

Z oblasti sociálnej infraštruktúry sme si vybrali ukazovateľ počet dokončených bytov. V rámci hodnotenia najviac bodov dostal Bratislavský kraj, ktorý v období rokov 2005-2010 každoročne dokončil v priemere 4 tisíc bytov. V oblasti bytovej výstavby zaznamenávame značne regionálne rozdiely medzi sledovanými krajinami. Kým v Bratislavskom kraji sa v roku 2005 podarilo dokončiť 4 673 bytov, v Žilinskom kraji to bolo iba 1 997 bytov a v Prešovskom kraji dokonca iba 1 760 bytov. Situácia sa nezlepšila ani počas nasledujúcich 5 rokov. V Bratislavskom kraji odovzdali v roku 2010 5 982 bytov, čo bolo v porovnaní s rokom 2005 o 1 309 bytov viac, avšak v Žilinskom kraji v tom istom roku dokončili iba 2 472 bytov, čo bolo v porovnaní s rokom 2005 viac iba o 475 bytov. Najhoršia situácia bola v kraji Prešovskom. Kým v roku 2005 dokončili na území kraja 1 760 bytov, v nasledujúcich rokoch to bolo každoročne menej a v roku 2010 v tomto kraji dokončili iba 1 568 bytov, čo v porovnaní s rokom 2005 predstavuje pokles o 192 bytov. Ako sme vyššie uvádzali tento stav súvisí nielen s demografickou situáciou v kraji, ale predovšetkým s ekonomickým rozvojom regiónu.

Posledný ukazovateľ, ktorý sme hodnotili v rámci našej analýzy bol ukazovateľ technickej infraštruktúry – dĺžka ciest. Na hodnotenie sme vybrali cesty I. triedy, diaľnice a diaľničné privádzače, keďže z hľadiska rozvoja a alokácie podnikateľských subjektov majú väčší význam pre rozvoj regiónu. V rámci hodnotenia tohto ukazovateľa získal vo všetkých rokoch plný počet bodov Prešovský kraj. Najmenej bodov v rámci hodnotenia získal kraj Bratislavský. Za sledované obdobie v Bratislavskom kraji nedošlo k žiadnym výrazným zmenám v rámci sledovanej cestnej siete. Naopak najvýraznejšie zmeny zaznamenávame v Žilinskom a Prešovskom kraji. V Žilinskom kraji v roku 2007 sprevádzkovali 22,59 km diaľnic a diaľničných privádzačov a v roku 2009 uviedli do prevádzky 7,9 km a o rok neskôr ďalších 9,8 km rýchlostných ciest na území kraja. V celkovom meradle za obdobie rokov 2005-2010 v Žilinskom kraji sprevádzkovali celkovo 23,1 km diaľnic a diaľničných privádzačov a viac ako 17 km rýchlostných ciest. V rámci Prešovského kraja takisto došlo k dynamizácii v oblasti výstavby ciest. V roku 2007 v porovnaní s rokom 2006 uviedli do prevádzky 9,94 km diaľnic a diaľničných privádzačov, v nasledujúcom roku to bol nárast o 20,25 km, v roku 2009 zaznamenávame ďalší nárast o 6,85 km a v roku 2010 v porovnaní s rokom predchádzajúcim nárast dokonca o 16,20 km diaľnic a diaľničných privádzačov. V rámci rýchlostných ciest bolo v roku 2009 sprevádzkovaných 4,53 km. Celkov za obdobie rokov 2005 – 2010 v Prešovskom kraji sprevádzkovali 53,24 km diaľnic a diaľničných privádzačov a 4,5 km rýchlostných ciest.

Je predpoklad, že dĺžka sprevádzkovaných diaľnic a rýchlostných ciest bude narásť aj do budúcnosti. V roku 2010 vo februári začali stavať D1 úsek Hričovské Podhradie - Dubná Skala. Predpokladaný čas spozajzdnenia tohto úseku je 2014. V súčasnosti sú v stave realizácie 2 úseky diaľnic (D1 a D3) a jedna rýchlostná

cesta R3. Začiatkom roka 2012 sa začala výstavba D1 a to II. úsek Jánovce – Jablonov.

Graf 6: Celkové hodnotenie krajov na základe použitia bodovacej metódy

Graph 6: Overall assessment of regions based on the use scoring method

Zdroj: Databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

V rámci celkového hodnotenia rozvojovej úrovne najviac bodov získal Bratislavský kraj, ktorého celkový počet bodov sa pohyboval v roku 2005 na úrovni 918,19 až po 947,39 bodov v roku 2010.

Zaujímavé sú výsledky pri Prešovskom a Žilinskom kraji, kde regionálne rozdiely medzi týmito dvoma kraji nie sú až také markantné v porovnaní s krajom Bratislavským. Rozvoj Žilinského kraja na základe hodnotenia vybraných ukazovateľov počas obdobia rokov 2005 – 2010 vykazoval kolísavý charakter, čo dokumentuje aj celkový počet bodov, ktorý sa v tomto období pohyboval na úrovni 575,54 v roku 2005 až po 566,19 v roku 2010. V roku 2006 v porovnaní s rokom 2005 došlo k poklesu rozvojovej úrovne kraja, čoho dôsledkom bolo aj zníženie počtu bodov na úroveň 568,78. Na tomto znížení sa predovšetkým podieľal prirodzený prírastok (v roku 2006 poklesol o 133 obyvateľov) a ukazovateľ podnikatelia – fyzické osoby (v roku 2006 poklesol o 3 912 podnikateľov). Avšak v nasledujúcich dvoch rokoch dochádza k opätovnému nárastu rozvojovej úrovne. Opätovný pokles rozvoja zaznamenávame v roku 2009, kedy s porovnaním roku 2008 za analyzované ukazovatele získal kraj o 5,59 bodov menej. Dôsledkom

spomalenia rozvoja bola znížená výkonnosť kraja a s tým spojená zvyšujúca sa miera nezamestnanosti. Ešte výraznejší pokles v rozvoji zaznamenávame v roku 2010, kedy Žilinský kraj v celkovom hodnotení získal iba 566,19 bodov, čo bolo ešte menej ako v roku 2005. Ako vyplýva z grafu 6 regionálne rozdiely v rozvojovej úrovni Žilinského a Prešovského kraja sú minimálne. Prešovský kraj má problémy predovšetkým s produkciu regiónu, čo sa negatívne prejavuje aj na pomalšom raste HDP. Najnižšie rozdiel v rozvoji môžeme vidieť medzi týmito dvoma kraji v roku 2010, kedy rozdiel v počte bodov, ktoré mohli kraje získať bol iba 12,14 bodu.

Komparácia rozvojovej úrovne pomocou skálogramovej dichotomickej metódy

Kým podstatou bodovacej metódy bolo vzájomné hodnotenie krajov, pri skálogramovej dichotomickej metóde porovnávame kraje s priemerom SR. Pri celkovom hodnotení môžeme sledovať obrovské regionálne disparity medzi krajom Bratislavským a kraji Žilinským a Prešovským. Kým Bratislavský kraj až v 6 ukazovateľoch dosiahol lepšie hodnoty ako priemer SR, ostatným dvom krajom sa podarilo získať maximálne 1 bod za nezamestnanosť – Žilinský kraj a Prešovský kraj dokonca ani v jednom ukazovateli nedosahuje úroveň priemeru SR. Žilinský kraj dokonca iba v jedinom ukazovateli a to je dĺžka ciest je v porovnaní s Bratislavským krajom na tom lepšie. Prešovský kraj v porovnaní s Bratislavským krajom dosahuje vyššie hodnoty v ukazovateľoch – prirodzený prírastok a dĺžka ciest. Čo je síce na jednej strane pozitívom, na druhej strane však výkonnosť regiónu v prepočte na obyvateľa je v porovnaní s priemerom SR 1,5x nižšia, v porovnaní so Žilinským krajom 1,4x a dokonca v porovnaní s Bratislavským krajom až 3,9x nižšia (tab. 1).

Záver

Z výsledkov oboch metód vyplýva, že najrozvinutejším krajom je kraj Bratislavský, ďalším v poradí je kraj Žilinský a na poslednom mieste je kraj Prešovský. Potvrdenie skutočnosti, že regionálne rozdiely medzi Prešovským a Žilinským krajom sú naozaj minimálne, svedčí aj skutočnosť, že v rámci bodovacej metódy sa celkové hodnotenie jednotlivých ukazovateľov pohyboval v Žilinskom kraji na úrovni 566,19 – 587,76 bodov a v Prešovskom kraji na úrovni 537,84 – 560,62 bodov. Obdobné výsledky boli dosiahnuté aj pri skálogramovej dichotomickej metóde, kde Žilinský kraj získal iba jediný bod a to za mieru nezamestnanosti, ktorá bola nižšia ako v kraji Prešovskom aj ako priemer SR a Prešovskému kraju sa nepodarilo získať ani jediný bod.

Tab. 1: Hodnotenie regiónov pomocou skálogramovej dichotomickej metódy

Table 1: Evaluation of regions by dichotomous method

Ukazovateľ	MJ	Bratislavský kraj		Žilinský kraj		Prešovský kraj		hodnoty za SR
		2010	body	2010	body	2010	body	
Migračné saldo	počet	4 370	1	-262	0	-1 241	0	3 383
Prirodzený prírastok/úbytok	počet	1 610	0	1 034	0	3 763	0	6 965
HDP/obyvateľ*	mil.€	28 442	1	10 794	0	7 276	0	11 609
Priemerná mesačná mzda	€	991	1	686	0	594	0	769
Miera nezamestnanosti	%	5,4	1	12,5	1	18,5	0	14,4
Príjmy obyvateľov	€	442,79	1	337,53	0	305,47	0	348,95
Výdavky obyvateľov	€	392,98	1	304,27	0	258,47	0	307,76
Podnikatelia – fyzické osoby	počet	62 549	0	58 939	0	59 808	0	410 308
Podnikatelia – právnické osoby	počet	59 965	0	19 393	0	21 082	0	197 089
Dokončené byty	počet	5 222	0	2 200	0	1 595	0	17 076
Dĺžka ciest	km	241,75	0	593,54	0	715,43	0	3934,1
SPOLU – počet bodov			6		1		0	

Zdroj: Databáza regionálnej štatistiky ŠÚ SR, vlastné prepočty

* HDP/obyvateľ sú údaje za rok 2009

Aj keď sme v príspevku hodnotili iba 3 kraje a použili iba nepriame metódy merania rozvojovej úrovne regiónov, napriek tomu sme dospeli k záveru, že počas obdobia rokov 2005 – 2010 sa zaostávajúcím krajom – Žilinskému a Prešovskému nepodarilo naštartovať rozvoj, tak aby sa aspoň začali približovať rozvojovej úrovne Bratislavského kraja. Na druhej strane je malým, pozitívom aj skutočnosť, že rozdiely medzi Prešovským a Žilinským krajom sa v danom období ešte viac neprehlbiali.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu č. 035UKF-4/2011 Meranie úrovne regionálneho rozvoja s využitím matematických metód (Študijná e - pomôcka pre študijný program Geografia v regionálnom rozvoji)

Literatúra

Alina, J. 2010. Vliv dopravní charakteristiky regionu na výši přirozených nákladů dopravní kongesce. [online]. 2010. [cit. 10.06. 2012]. Dostupnosť a prístup: http://pernerscontacts.upce.cz/19_2010/Alina.pdf

Belajová, A. – Fáziková, M. 2005. Regionálna ekonomika. 3. vyd. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2005. 254 s. ISBN 80-8069-513-X

Gecíková, I. – Papcunová, V. 2010. Metódy a techniky regionálnej analýzy. 1.vyd. Bratislava: Merkury, 2010. 169 s. ISBN 978-80-89458-08-0

Kožiak, R. – Král, P. – Flaška, F. – Križo, P. 2012. HDP ako jediný ukazovateľ regionálnej politiky EÚ? In: XV. mezinárodný kolokvium o regionálnych viedach : zborník príspevků z mezinárodní konference, Valtice 20. – 22. června 2012. - Brno : MU, 2012., s.19 -27, ISBN 978-80-210-5875-0

Matlovič, R. – Matlovičová, K. 2005. Vývoj regionálnych disparít na Slovensku a problémy regionálneho rozvoja Prešovského kraja. In: Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis. Prírodné vedy. Folia geographica, 2005. Roč. XLIII, č. 8, s. 66-88, ISSN 1336-6157

Rajčáková, E. – Švecová, A. 2002. Socioekonomická úroveň regiónov na Slovensku – regionálne disparity. In: Vyspelé regióny - silný štát (CD ROM). - Banská Bystrica : MVR SR, 2002. - Nestr. [6 s.]

Radvanský, M. – Tiruneh, M.W. a kol. 2010. Analýzy determinantov regionálnych rozdielov v Slovenskej republike. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2010. 304 s. ISBN 978-80-7144-183-0

Svatošová, L. – Boháčková, I. 2012. Metodologické prístupy k hodnotení regionálnych disparít. In: XV. mezinárodný kolokvium o regionálnych viedach : zborník príspevků z mezinárodní konference, Valtice 20. – 22. června 2012. - Brno : MU, 2012., s. 11 - 18, ISBN 978-80-210-5875-0

Tvrdoň, J. – Hamalová, M. – Žárska, E. 1995. Regionálny rozvoj. 1. vyd. Bratislava: Edičné stredisko Ekonomickej univerzity v Bratislave, 1995. 180 s. ISBN 80-225-0671-0

THE EVALUATION OF REGIONAL DISPARITIES WITH SELECTED METHODS OF REGIONAL ECONOMIC ANALYSIS

Summary

The results of both methods shows that the region's most advanced is Bratislava, next in line is the Žilina region and at the last place of the Prešov region. Although we evaluated the contribution of only 3 of the region and used only indirect methods of measuring the level of development of regions, although we concluded that during the period 2005 to 2010, the lagging region - Žilina and Prešov didn't to start development, so that at least began to approach the development level of the Bratislava region. On the other side is a small "positive", that the differences between Prešov and Žilina will be shown even more do not exacerbate.

doc. Ing. Viera Papcunová, PhD.

Ústav manažmentu a informačných technológií FPV UKF

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E – mail: vpapcunova@ukf.sk